

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός υφώνεται έμα
δειξη πώς δέ φοβόται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 25 ΤΟΥ ΝΟΕΒΡΗ 1907

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 271

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Η 'Αρρωστη Δούλη (τέλος).
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Για το δράμα, όχι για το
θέατρο.
ΙΔΑΣ. Το έθνος, οι τάξεις και ο ένας.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Τραγούδι των ζενιτεμένων
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Α. Ε.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ*)

Έδώ και κάμποσο καιρό φάνηκε ένα δικό μου σημείωμα για το θέατρό μας: κάπως συγκίνησε, πιο πολύ θύμωσε· μάλιστα οι τελευταίες του άρχδες φαντάζανε σαν πάρα πολύ κόκκινες για το κοντύλι ανθρώπου κάπως ήσυχου. Αυτά δραματογράφοι πικρά, καθώς θυμούμαι, μου ήσαντιμιλήσανε στον τύπο. Μια φιλική εφημερίδα μου έκαμε την τιμή να με γελοιογραφήση, σατυρικότατα, ως είδος 'Αλήπασα. Ποιός ξέρει! Μπορεί να ξέχασα, μέσα στο σημείωμά μου, και κάποια δυο σημάδια από κείνα που παρηγορούν· μπορεί το συμπέρασμα να είτανε ρητορικότερα ριμμένο παρ' όσο έστεκα.

Η ουσία του λόγου μου είτανε πως το θέατρό μας στέκεται σ' έμάς παρακάτου κι απ' όλα τάλλα είδη της Τέχνης. Το θέατρό μας δεν ξέπεσε, γιατί δεν ύψώθηκε· απλούστατα, σέρνεται. Πού ή λυρικο-επική ποίηση, πού το διήγημα, είτε σαν παραμύθι, είτε σα ρομάντσο ζετυλιγεται, πού ή κριτική ακόμα πράξα, πού κάποιες άλλες όψεις του πεζού μας λόγου, του διδαχτικού και πραχτικώτερου! Το δράμα τάφηκαν πολύ πίσω.

Από τότε δεν μπορώ να πω πως δέ βάλθηκε φιλότιμη προσπάθεια, πως δεν έγινε δουλειά κάποια, πού να μας κάνη να έλπίζουμε πως το μπουσούλι-σμα γίνεται περπάτημα, πως από το περπάτημα θα φυτρώσουνε φτερά. Δεν το κρύβω πως δεν είμαι και σε θέση να μιλήσω με το νύ και με το σίγμα, καθώς θα ταιριαζε, για τα θεατρικά μας τά καθέκαστα. Γιατ' είμαι από κείνους πού σπικνικ φαίνονται στο θέατρο· και, το χειρότερο, είμαι από κείνους πού την ανάγκη μιας τέτοιας απόλαψης δεν την παρνοιώθουνε. Δεν ξέρω άλλου τί γίνεται· έμένα ή ασάλευτη ζωή μου τέτοια είναι. Κάθε φορά πού βρέθηκα σε θέατρό μας, ενιά φορές στις δέκα, στενοχωριέμαι και ζαλιζομαι. 'Ανθρωποσούσαυρο τραγικό μου· νοικοκυρείο πού σε διασκεδάζουν· 'Αριστοτέλιδες πού σε άποστομώνουν· ξύλα κούτσουρα πού σε πειράζουν·

*) Από τά «Γράμματα» (τόμος Β΄) πού βγαίνουσε σε λίγες μέρες.

έξυπνάδες και κουταμάρες του ίδιου ποιού· διαλειμματα πληχτικώτερα από τά παιξίματα· κυριών καπέλλα πού δέ σ' άφίνουν να διχες· γυναικίων πρόσωπα πού δέ σ' άφίνουν να προσέξης. Αυτά τριγύρω μου κι άπάνου στη σκηνή εν'άδιόκοπο σάλεμα και ξεφωνητό πασαλειμμένων ανθρώπων πού θα σκοτώνονται ή να το σκοτώσουν το έργο ή να το φουσκώσουν άνυπόφορα. 'Όλα τούτα, άντικείμενα πού μπαίνουν άνάμεσα του έργου και του έαυτού μου, και δέ μ' άφύνουσε να πλέξω μ' εκείνο τή γνωριμιά πού στέκει. Κι άνίσως το έργο μου φανή κακό, μου το κάνει χειρότερο ή προσπάθειε των ύποκριτών να το παρουσιάσουνε για καλό, σαν ένα συγύρισμα μιας απανάσκησης, χυτρόχειλης, χαμηλοφρύδας, μαύρης, πού λέει ο στίχος ο βυζαντινός· κι από την έλλη τή μερικ ή κρίση του κόσμου γύρω μου, πού, δεν ξέρω γιατί, συχνά πυκνά τυχαίνει να είναι αντίθετη με τή δική μου. Κι αν το έργο μου φανή σωστό, πάλι τότε μπαίνει άνάμεσό μας κάτι τι άδιάκριτο κ' ένοχλητικό, και δέ μ' άφίνει να το χαρώ, καθώς πρέπει. Πάντα ο ύποκριτής, ο κόσμος γύρω μου, ο τόπος, ή στιγμή. 'Ο ένας θα με πειράξη με τή γνώμη του τή στενή· ο άλλος θα με σέρνη με την κρίση του, αν ταιριαζει κάπως με τή δική μου, και δέ θα μ' άφηνη να λογαριαστώ ήσυχα ήσυχα με την άνεξάρτητη σκέψη μου, πού άργά άποφασίζει, με ειλκρινά. 'Ο ήθοποιός δέ μ' άφίνει να τάπολάψω άγνό· ή θα μου το παραλλάξη, ή θα μου το κατεβάξη. 'Ο νοός μου, άνήμπορος να δεθί με θέαμα σαν το θέατρο· εκεί πού βλέπω, μύριες σκέψεις μου μπερδεύουνε το νού, με κοιμίζουν ή με ταξιδεύουν. Έυ πνώ. 'Η παράσταση τράβηξε' εμπρός, μου ξέφυγαν μπορεί τά πιο σημαντικά της. Τέλειωσε. Για να το νοιώσω και για να το αίστανθώ το δράμα, καθώς του άξίζει, δέ μου φτάνει, να το διώ· πρέπει, προτιότερα για πιο ύστερα, να το διαβάσω.

Τά έργα τά δοκιμάζω στο δικό μου το θέατρο· στο θέατρο της φαντασίας μου· τον είπα κάπου και άλλοτε το λόγο τούτο, και κάποιιο φίλοι μου τεχνοκρίτες σα να με γελάσαν· μα το γέλοιο τους άκριτο. Στο θέατρο της φαντασίας μου, εκεί βλέπω, νοιώθω, μαντεύω, καθώς του άξίζει, και καθώς μου άξίζει. Κάθε φορά πού το στοχαζομαι, τόσο πιο πολύ ύποψιάζομαι τούτο: Το δράμα, έχοντας το θέατρο για μέσο του έκφραστικό, στέκεται πιο κάτου από τους άλλους τρόπους πού φανερώνουν την όμορφιά της Τέχνης. Μουσική, με τή νότα σου άπάνου στο όργανό σου, το μικροσκοπικό, τις πιο πολλές φορές, όπου κι όπως κι αν σταθώ, και με κλειστά τά μάτια, μόνο την ψυχή μου άνείγοντας, με μπάζεις μέσα στον παράδεισο της Τέχνης σου. Ζωγράφη ή γλύ-

πτη, μ' ένα στην πέτρο άπάνου χάρμα, με μια σε ένα παννί άπάνου χρωματικά, μου βάζεις μέσ' από τά μάτια στην καρδιά μου το νόημα της Τέχνης σου. Ποιητή, το στίχο σου στο χέρι μου τον έχω ύποταχτικό, στην τσέπη μου κρατώ το μαχικό σου κόσμο, και μ' εκείνο σμίγω όπως κι όταν θέλω, κατά το κέρι μου. 'Όσο πιο άπλά, όσο πιο πνευματικά τά μέσα, τόσο πιο μεγάλο, τόσο πιο άγνό το άποτέλεσμα. 'Αν ή Τέχνη είναι θρησκευτικά. Πνεύμα ο Θεός! Μα το δράμα, Θεέ μου! τί χοντρά μέσα, τί φανταχτερά σορίσματα, τί μπλεξίματα, τί καμώματα! τί άνθρωποι, τί άγώνες, τί χρόνος, τί κόπος, τί δουλειά, και τί έθρωτες! τί δοσοληψίες, και τί σκληθείς! Σά να πρόκηται να χτιστίζ ή πυραμίδα του Χέσπα! Κι όλο τούτο το άνακάτωμα, χωρίς λόγο, με το πολυκέφαλο, και τις πιο πολλές φορές, άκέφαλο τέρας, για να το συγκινήσω, έχω ο ποιητής. Κι όλα τούτα, για να διασκεδάσω εγώ ο θεατής. 'Όσο κι αν τή βρισκω έτοιμη τή διασκεδάση, τούτη εγώ ο θεατής, φτάνει ναχω νεύρα πιο εύερέθιστα, κάποιιο στοχασμό πιο άνεξάρτητο, για να μου χτυπήση ή προστυχιά των όλικών πού ύφάνουν της σκηνής τή χάρη, και να μου κρούτουνε τή ζέστα της θεατρικής ήδονής. Με τά μέσα τούτα τις πιο πολλές φορές και τά πιο μέτρια έργα έτσι σα να θέλουνε να ρίξουνε στάχτη στα μάτια με τή σκηνική τους πολυτέλεια και με τή άγυρτία της έξωτερικής τους παρουσίας.

Όσο βγαίνω από το δρόμο του έθρου μου. 'Αρχισα σα ναθελα να πω πως δεν είμαι και πολύ κατάλληλος να πιστοποιήσω για τά θεατρικά μας, γιατί δέ συχνάζω στο θέατρο. Δέ θα μιλήσω. Το δυστύχημα είναι πως πάντα βρίσκομαι· σε κατάσταση να μιλήσω για το θέατρο ούσιαστικώτερα κι από πολλούς ι φανατικούς ζενύχτιδες θεατρόφιλους. Μιλώντας για το θέατρο, κι ως είναι· τούτο ιδεατό, βοηθώ τή γέννη του πραχματικού και συντομεύω το χρόνο του φανερωμού εκείνου. Μου φτάνουν έμένα κάποια σημάδια μπρός στα μάτια μου για να τή σημειώσω τή γνώμη μου. Κάποια ζητήματα και κάποια ιδανικά στέκονται χυμένα στον άέρα δλόγουρα, και τά παίρνει κανείς μυρουδιά όπου κι όπως κι αν τοποθετηθί. φτάνει ο νοός του να τά βλέπη και να τά γρικί· καλύτερα μάλιστα σαν τάγναντεύει από κάποιο μακρός· τά περιλαβαίνει πιο άκέρια το μάτι του.

'Ελεγα πως το δράμα σα να τράβηξε μπρός. Και δεν μπορούσε να γίνη άλλωστικά. Ξετρυνώσαν από τότε κάποια έργα άξια να τά προσέξουμε. 'Ο μεγάλος μας ο άγώνος ο διανοητικός πού βασίζεται στη γλώσσα άπάνου, (μα για τούτο είναι διανοητικός· γιατί νοός και γλώσσα στην Τέχνη του λόγου